

Elämys tulee – onko museo valmis?

Pohdintoja museon ja elämyksen naimakaupasta

Annika Utriainen

Viimeisten vuosikymmenten aikana museot ovat joutuneet miettimään uudelleen suhdettaan kävijöihinsä. Syytökset museoiden eristäytyneisyydestä ja vaikeudesta ovat johtaneet haluun elävöittää museoiden toimintaa monin eri tavoin. Elämyksiä tulvivassa yhteiskunnassa tämä ei kuitenkaan ole ihan yksinkertaista – museolle elämys on kirosana, jos se määrittyy huvipuistomaisen viihteellisyyden kautta. Ja kuitenkin jonkinlainen elämyksellinen kokemus kuuluu jokaiseen onnistuneeseen museokäyntiin. Pohdin seuraavassa museon ja elämyksen suhdetta Suomen maatalousmuseo Saran innoittamana.

Kulttuurin ylevyyttä ja elämyspedagogiikkaa

Modernin museon parisatavuotisessa historiassa pääosassa on ollut esine, ei ihminen. Museot ovat vastanneet ennen kaikkea kokoelmien säilymisestä, eivät niinkään yleisönsä tarpeista ja viihtymisestä.¹ Jatkuvasti aika on vienyt museoita yhä enemmän kohti tiedon ja elämysten välittämistä. Museoiden viihteellistyminen on kuitenkin jotakin, mitä alan sisällä ponnekaasti vastustetaan; museot ovat halunneet korostaa oman identiteettinsä säilymistä.² Käsittääkseni tämä identiteetti pitää sisällään toiminnan ankkuroimisen tiedollisiin ja opetuksellisiin näkökohtiin. Sosiologi Maaria Linko on museoalan kirjallisuutta tarkastellessaan nähnyt yksimielisyyden vallitsevan juuri tässä: museonäyttelyiden tulisi olla ainakin jossakin määrin valistavia. Käsitykset tämän tavoitteen saavuttamisesta sitten vaihtelevatkin suuresti. Toisaalta Linko huomauttaa, että modernin yhteiskunnan kehittyessä tapahtunut kulttuurin ja talouden eriytyminen on seikka, joka pitää museoita edelleen otteessaan; kaupankäynti ja raha ovat museomaailmalle vieraita.³ Maallisen mammonan yhdistämisen museoihin koetaan kaiketi banalisoivan sitä puhtaan ja ylevän aluetta, jolle kulttuuri ja taide arvomaailmassamme kuuluu.

Toisaalta elämysten on alettu nähdä olevan läsnä kaikessa onnistuneessa museo-opetuksessa. Elämyspedagogiasta on puhuttu museoidenkin yhteydessä, ja sillä tarkoitetaan oppimisen mahdollistamista sellaisten elämysten kautta, jotka liittyvät samanaikaisesti ihmisen järkeen, tunteeseen ja fysiikkaan.⁴ Joka tapauksessa elämys on hyvin sisäsyntyinen ilmiö, ja tässä piileekin elämysten ja museoiden yhtälön eräs suurimpia haasteita. Filosofin Hilde S. Hein on pohtinut museon perustehtäviä seuraavasti: kokoelmia kerätessään museo kykenee noudattamaan kutakuinkin yleispäteviä arviointeja edustavuudesta, tyyppillisyydestä tai harvinaisuudesta, mutta elämysten yksityisyys tekee niistä kovin vaikeasti arvioitavia ja hallittavia. Hein onkin korostanut museoiden vastuuta pohtia tarkkaan tarjoamansa elämyksen luonnetta. Se, mihin museo tarjoamallaan elämyksillä pyrkii, olisi kyettävä perustelemaan uskottavasti - pyrkiikö museo

¹ Huopainen 1997, 21.

² Ks. esim. Heinonen & Lahti 2001, 227.

³ Linko 1994, 178, 186.

⁴ Museo oppimisympäristönä, 133.

tuottamaan elämyksillään esimerkiksi mielihyvää, mieltä ylentäviä kokemuksia tai valaisevia oivalluksen hetkiä.⁵

Maatalousmuseossa elämyksiä kerrakseen

Loimaalle kesällä 2005 avautunut Suomen maatalousmuseo Sarka tarttuu pelättyä elämishärkää sarvista:

”Yhtä paljon kuin se on museo, se on myös elämyskeskus, jossa pääsee kokemaan ja näkemään maalla ja maataloudessa asumisen ja tekemisen riemut ja tuskat.”⁶

”Kun päätös museon toteuttamisesta vuosikymmenten jahkaamisen jälkeen tehtiin, oli selvää, ettei kyseessä voi olla perinteisesti ymmärretty museokohde. [--] Maataloudesta laajasti kertovan museon tulee puhutella tunnetasolla nykyaikaista ihmistä. Niinpä Sarassa riittää elämyksiä Pellikki-konelehmän lypsämisestä kangaspuilla kutomiseen. Saran lähimmät vertailukohtat tiedekeskus- ja museokentällä ovat Vantaan Heureka ja Punkaharjun Lusto.”⁷

Maatalousmuseoon on omaksuttu tiedekeskuksista museomaailmaan levinneiden ns. hands on – näyttelyiden ihanteita, joiden mukaan kävijä pääsee itse tutkimaan ja kokeilemaan. Siellä on niin ikään haluttu käyttää paljon uudenlaista tekniikkaa, joka antaa kävijälle mahdollisuuden kokonaisvaltaiseen kokemukseen.⁸ Saran näyttelyn käsikirjoittanut Kirsti Manninen perustelee elämysten moniaistisuutta: ”Elämys syntyy kuullun, nähdyn, tunnustellun, haistetun ja maistetun lisäksi siitä, mitä nämä havainnot kokijan mielessä liikauttavat.”⁹

Se museoissa perinteisesti keskeisimmän sijan saanut museoesine ei kokemukseni mukaan nouse Sarassa juurikaan esille. Myöskään Sarassa tehdyssä kävijätutkimuksessa eivät museoesineet saa huomiota; eniten kiitosta kävijät antavat mm. museon lukuisille pienoismalleille, Pellikki-lehmän lypsämismahdollisuudelle ja liikkuvan kuvan runsaalle hyödyntämiselle.¹⁰ Pellikkiä lypsäessään tai maatöistä kertovaa videota katsellessaan moni museokävijä on varmastikin oivaltanut uusia ulottuvuuksia maataloudesta, ja samalla oppinut jotakin useamman aistinsa välityksellä. Näissä kokemuksissa keskeisin elämys ei kuitenkaan ole tullut aidon museoesineen välityksellä. Nähdäkseni museoilla on vielä pitkä matka päästä sinuiksi elämyksellisen identiteetin kanssa; miten suhtautua vaikkapa juuri elämyksen ja aidon esineen suhteeseen? Suomen maatalousmuseo Sarka sanoo olevansa myös elämyskeskus – useimmilla museoilla Suomessa tätä armollista mahdollisuutta ei ole.

⁵ Hein 2000, 66-67.

⁶ Suomen maatalousmuseo – tiedotuslehti, 1.

⁷ Helsingin Sanomat 6.9.2005.

⁸ Hands on –näyttelyistä ks.esim. Heinonen & Lahti 2001, 162-163.

⁹ Suomen maatalousmuseo – tiedotuslehti, 7.

¹⁰ Kävijäkyselyn yhteenvetoa tehnyt Maria Kauppinen.

Lähteet

Helsingin Sanomat, 6.9.2005.

Hein, Hilde S: The Museum in Transition; A Philosophical Perspective. Smithsonian Institution Press, 2000.

Heinonen, Jouko & Lahti, Markku: Museologian perusteet. 3. uudistettu painos. Suomen museoliitto, 2001.

Huopainen, Raili: Tulevaisuuden museossa. Museovirasto, 1997.

Linko, Maaria: Kenen museo? Museoideologia ja museoiden merkitys kävijöille. Teoksessa Uusi aika. Kirjoituksia nykyculttuurista ja aikakauden luonteesta. S. 177-191. Nykyculttuurin tutkimusyksikön julkaisuja, 1994.

Museo oppimisympäristönä. Toim. Kalle Kallio. Suomen museoliitto ja Suomen Tammi. Suomen museoliiton julkaisuja 54, 2004.

Suomen maatalousmuseo –tiedotuslehti.

